

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

УДК94(477)

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГЕНЕРАЛЬНОГО СЕКРЕТАРІАТУ У ДОБУ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ

Олена ГРЕБЕНЮК (Кіровоград)

У статті досліджуються проблеми фінансового, матеріального, організаційного, кадрового забезпечення функціонування Генерального секретаріату.

Ключові слова: Центральна Рада, Генеральний секретаріат, зміни урядового складу; фінансування урядової влади, питання організаційного характеру, місцева влада, Тимчасовий уряд.

В статье исследуются проблемы финансового, материального, организационного, кадрового обеспечения функционирования Генерального секретариата.

Ключевые слова: Центральная Рада, Генеральный секретариат, изменения правительственного состава; финансирование правительственной власти, вопросы организационного характера, местная власть, Временное правительство.

The problems of financial, material, organizational and staffing software functioning of General Secretariat are investigated in this article.

Keywords: Central council, General secretariat, changes in governmental structure, government funding bodies, organizational questions, local government, the Provisional Government.

Вищий орган виконавчої влади – урядова влада, покликана забезпечувати життєдіяльність держави в майже усіх її сферах (окрім законодавчої та судової) реалізацією управлінської та виконавчої функцій. Від дієвості урядової влади залежить ефективність функціонування системи виконавчої влади та держави у цілому.

Постійний інтерес науковців до становлення та розвитку урядової влади в українській історії ми можемо пояснити декількома обставинами: по-перше, сучасні принципи побудови та організаційної структури урядової влади були закладені в історичному минулому; по-друге, тривалий історичний період відбувалося формування взаємовідносин між гілками влади, зокрема виконавчою та законодавчою, що наклало відбиток на місце урядової влади в сьогоденні; по-третє, вивчення історичного досвіду щодо того чи іншого

суб'єкта влади допомагає краще визначити його оптимальну перспективу розвитку.

Таким чином, вибір зазначеної проблематики зумовлений її актуальністю. Іншим чинником обрання теми є її недостатня розробленість у науковій історичній літературі. Першими дослідниками стали безпосередні діячі цього історичного періоду. Значну інформацію про діяльність Центральної Ради та Генерального секретаріату ми отримуємо з праць М. Грушевського, В. Винниченка, Д. Дорошенка, П. Христюка, І. Мазепи та інших. Зокрема, В. Винниченко у своєму “Щоденнику” та “Відроджені нації” детально описує критичний стан, у якому перебував Генеральний секретаріат після його створення [1, с. 95 – 96]. П. Христюк та І. Мазепа, характеризуючи діяльність Генерального секретаріату, значну увагу приділяють критиці окремих аспектів його діяльності, у тому числі зволіканню з організацією “Вільного козацтва” [2] та вирішенням земельного питання, на відміну від революційної земельної політики більшовиків. [3, с. 60]. Автори посібника “Політична історія України. ХХ століття” правильно вказують: “...хоч і обережно, П.Христюк цілком упевнено поставив під сумнів правильність орієнтації вибору, зробленого восени 1917 р. Центральною Радою та Генеральним секретаріатом” [4, с. 131].

Радянська історіографія всі події національно-визвольних змагань характеризувала з класового підходу, історики як довоєнного часу, так і повоєнного, указували на “контрреволюційну” суть та політику Центральної Ради і Генерального секретаріату.

Новітня (після 1991 р.) історіографія відтворює та аналізує основні події доби Центральної Ради на основі опрацювання архівних матеріалів відкритих спецфондів. Найбільш масштабними дослідженнями є праці В. Ф. Верстюка, Т. Осташко, В. Ф. Солдатенко. Але створення та діяльність Генерального секретаріату в них відмічається стисло та побіжно. Зокрема, В. Ф. Верстюк основну увагу приділяє зміні складу Генерального секретаріату [5, 101– 106], В. Ф. Солдатенко – характеристиці постаті В.Винниченка як політичного діяча, лідера [6]. Окремі основні напрямки зовнішньополітичної діяльності Генерального секретаріату висвітлені в дисертації В. Єшпанова [7], із напрямків внутрішньої діяльності розглянуто економічну політику Центральної Ради [8], в науковій історичній літературі значне місце приділене вивченню питань військового будівництва Центральної Ради [9].

За такого обширного вивчення напрямків діяльності урядової влади в добу Центральної Ради, недостатньо досліджена проблематика створення та функціонування саме Генерального секретаріату, хоча є окремі праці такої проблематики, зокрема кандидатська дисертація І. Лебедевої, в якій безпосередньо досліджується організаційна робота із його створення, та боротьба українських соціалістичних партій за владу [10]. Створення окремих генеральних секретарств (земельних [11] та внутрішніх справ [12]), їхню діяльність висвітлює О. Кудлай, в працях якої переважає надмірний виклад

фактологічного матеріалу, деталізація у формуванні структурних підрозділів секретаріатів та їхньої компетенції.

У зазначеній статті зроблена спроба викласти проблеми забезпечення діяльності Генерального секретаріату, які на наш погляд, ще недостатньо висвітлені в науковій літературі.

Генеральний секретаріат з перших же днів свого створення наштовхнувся на значні труднощі.

По-перше, рішення про обрання Генерального секретаріату було прийнято 15 червня 1917 р., що обумовлювалося практичною необхідністю розмежування законодавчої та виконавчої влади, створенням саме виконавчої влади. Але це рішення не було підготовлене в організаційному плані, маємо на увазі, що його правовий статус не був визначений і не міг бути визначений, бо його визначення мало здійснюватися Тимчасовим урядом. Останній, на наш погляд, недооцінив революційне значення в Україні Центральної Ради як представницького органу українського народу, але погодився на її існування. Зовсім інше ставлення виявилось у російського уряду до заявленої виконавчої влади, що свідчило про прагнення Центральної ради до державного будівництва. Хоча спочатку обрані Генеральні секретарі влади фактично не мали. Про це свідчать матеріали засідання Малої ради від 1 серпня 1917 р. Б. Мартос у своєму виступі вказав: “Коли Центральна Рада вибрала нас в генеральні секретарі, то мала на увазі, що уряд влади нам не дає. Обов’язки деякі ми на себе взяли, хоча сказали, що влади не беремо”. Зволікання із затвердженням складу Генерального секретаріату із самого початку його створення негативно вплинуло на подальшу організацію його діяльності, поставило його у “фальшиве становище”. На всю Росію Тимчасовим урядом було оголошено, що в Україні створюється крайова влада, до неї почали звертатись різні верстви українського населення, але не затверджений Генеральний секретаріат працювати не міг. Через це в Генеральному секретаріату висловлювались навіть думки про намір “скласти свої обов’язки через неможливість працювати” [13, с. 545].

Навіть після затвердження Генерального секретаріату Тимчасовий уряд, порушуючи видану ним “Інструкцію”, продовжував його ігнорувати. Звернемо увагу на наступні складності тогочасної ситуації, в якій опинився Генеральний секретаріат, і що фактично не враховується його критиками. За доби Центральної Ради в Україні панувало багатовладдя. Діяли місцеві державні та громадські органи колишньої Російської імперії; місцеві державні та громадські органи, що були створені Тимчасовим урядом; місцеві державні органи та громадські організації, створені Центральною радою; місцеві громадські органи, що виникали стихійно як прояви революційної творчості мас; місцеві державні та громадські органи, створені більшовиками.

До лютневих подій 1917 року вищою адміністративно-політичною владою на місцях були генерал-губернатори, губернські правління, місцеві органи центральних міністерств (казенна палата, управління державного

майна), повітові казначейства, повітові поліцейські управління, губернські жандармські управління, градоначальства (Одеса, Миколаїв, Севастополь, Керч), місцеві комісії та уповноважені центральних Особливих нарад з оборони, палива, продовольства, перевезень, біженців, військово-промислові комітети, військове командування тощо. На Харківщині, Полтавщині, Чернігівщині, Херсонщині, Катеринославщині й Таврійщині існували губернські й повітові земські зібрання та їхні виконавчі органи – земські управи. Розпорядчими органами міського самоврядування були міські думи. У волості найвищими органами і посадовими особами були волосний схід, волосний старшина, волосний селянський суд, які підпорядковувалися мировим посередникам, повітовим мировим з'їздам, губернським із селянських справ присутствія. На селі владу представляли – сільський схід, сільський староста, збирач податків, смотритель хлібних магазинів, смотритель училищ і лікарень, сільський писар.

Така адміністративно-управлінська система та державний апарат складалась й удосконалювалися віками й майже не були змінені з приходом до влади Тимчасового уряду, який через центральні міністерства поширював свою владу й на українські губернії. Фактично без реорганізацій діяли судові, контрольні, фінансові, військові органи управління. Активно діяли в Україні установи Тимчасового уряду – Продовольчий комітет, Головний економічний комітет, Головний земельний комітет, Економічна рада, Юридична нарада та інші [14, с. 321 – 323].

Після лютневих подій у Петрограді центральною владою здійснювалося реформування органів влади та призначення до керівництва ними комісарів Тимчасового уряду. Або поряд з губернськими земськими зібраннями й управами починали діяти губернські комісари з власними канцеляріями, губернські виконкоми громадських організацій, начальники губернської міліції з власними канцеляріями. Аналогічна ситуація складалась у волостях та в містах, де також був створений відповідний адміністративний апарат Тимчасового уряду.

З березня 1917 року значні владні функції на підприємствах перебирали фабрично-заводські комітети й професійні спілки великих промислових центрів – Харкова, Києва, Катеринослава, Миколаєва, Донбасу, Криворіжжя. Найбільш активними в боротьбі за владу були металурги, машинобудівники, залізничники, гірники. У війську керівні функції перебирали виборні солдатські та матроські комітети, у волостях – селянські комітети.

За цих обставин створити свою мережу губернських, повітових і міських українських рад, а також сільські й волосні народні управління Центральній Раді, яка прийняла це рішення ще в квітні 1917р., було надзвичайно складно тим більш, що Тимчасовий уряд, всупереч своїй “Інструкції” передати крайову владу Генеральному секретаріатові, продовжував старий порядок зносин з місцевими органами влади в Україні [13, с. 342–343].

Генеральний секретаріат неодноразово розглядав на своїх засіданнях питання про заміну земств народними радами й народними управами. Так, 18 жовтня 1917 р. на засіданні Генерального секретаріату було запропоновано Секретаріату внутрішніх справ виробити законопроект про заміну старого земства народними радами й управами та подати його на розгляд Малої ради. [13, с. 353] 19 грудня 1917 року був прийнятий Закон Центральної Ради про зміну назв земських інституцій. З цієї дати “губернське земське зібрання” мало іменуватися “губернська народна рада”, “губернська земська управа” – “губернська народна управа”, аналогічні зміни мали відбутися і щодо волосних відповідних органів влади, а земські органи мали іменуватися народними. Аналіз офіційних документів, прийнятих того часу Центральною Радою та Генеральним секретаріатом свідчить, що це рішення не було повністю реалізовано на місцях, міські, селищні, волосні, повітові, губернські ради й управи іменувалися по-різному – і народними й земськими, і одночасно – народними (земськими) [13, с. 50–51].

Практично було неможливим за початковий період діяльності Генерального секретаріату та і в подальшому подолати багатовладдя в системі влади та, зокрема, у вертикалі урядової влади.

По-друге, звернемо увагу, що Д. Дорошенко у своїх спогадах зазначає, що Тимчасовий уряд не приймав ніяких рішень, “щоб поставити вищу крайову установу в контакт з різними підлеглими їй державними установами”, Тимчасовим урядом не було вироблено жодної вказівки щодо відносин державних установ з Генеральним секретаріатом у п’яти підпорядкованих йому губерніях, російські державні установи саботували київський Генеральний секретаріат, обіцяні асигнування на його потреби не приходили [15, с. 115]. Не надання Тимчасовим урядом практичних указівок щодо контактів місцевої влади з Генеральним секретаріатом ослаблювала як уряд, так й українську владу в цілому. Наведемо наступний приклад. На засіданні Малої ради 5 жовтня 1917 р. під час обговорення законопроектів Генерального секретарства земельних справ була оприлюднена інформація про втрати секретарства внаслідок відсутності зв’язків з установами галузі, які, не маючи на те розпорядження Тимчасового уряду, не зносяться із секретарством. Зокрема, маєтності колишнього Департаменту уділів, який уходив до Міністерства імператорського двору, відав удільними землями та майном царської сім’ї, та котрі тепер мали б перейти до завідування Секретарства земельних справ, перебувають ще в завідуванні російського міністерства. До цих маєтностей відносяться кілька цукроварень, котрі мають прибуток у кілька мільйонів крб. на рік та віддають їх російському уряду. Один рафінадний завод, що купує в цих “удільних” цукроварень цукровий пісок, платить за нього кошти в Петербург. Такий стан справи позбавляє Генеральне секретарство земельних справ потрібних йому коштів. На цьому ж засіданні Генерального секретаріату було прийнято проект інструкції щодо передання Секретарству земельних справ усіх установ російського

Міністерства хліборобства, кіннозаводства, ветеринарії, меліорації, межової справи, установи Києво-Подільського та Волино-Холмського управління державними маєтностями та маєтностями колишнього Департаменту уділів у межах України [13, с. 332 –333].

Таким чином, відсутність практичних вказівок Тимчасового уряду щодо контактів місцевої влади з Генеральним секретаріатом, а також власна бездіяльність призвели до того, що генеральні секретарі фактично не мали зв'язку й контакту з провінцією, не отримували звітти кошти. Завдання, що ставилися Генеральним секретаріатом та секретарствами перед місцевою виконавчою владою, не були підкріплені рекомендаціями щодо їхнього провадження, не містили розроблених практичних заходів щодо діяльності.

Пояснення такої позиції Генерального секретаріату знаходимо знову ж таки в спогадах Д. Дорошенка. На його думку, “зовнішні обставини склались так, що Генеральному Секретаріатові доводилось більшу уваги звертати на вищу політику, ніж на організаційну і взагалі ділову роботу”, “...йшов швидкими кроками розвал та анархія, ... армія з зняття оборони держави ставала зняттям внутрішньої політики і пострахом для мирних громадян. Село наповнилось агітаторами в солдатських шинелях, які закликали не слухати ніякого уряду, ніякої влади, а просто приступати до поділу землі й грабунку фабрик та маєтків. Ішла повна руїна залізничного транспорту виникали страшні труднощі в продовольчій справі” [15, с.116]. В. Винниченко у “Відродженні нації” деталізує складне становище в Україні, указуючи на відсутність функціонування суду, самосуди, несплату податків, масове самогоноваріння [1, с.50-51]. Про реальне становище урядової влади в ті часи він зазначає у своєму “Щоденнику”: “Генеральний секретаріат України є крайова вища влада. Це всім, хто читає газети, відомо. Але всім видно, ... що проявів тієї влади поки що дуже мало” [16, с. 273].

У більшості підручників з історії України вказується, що в таких умовах загальний розвиток подій не давав змоги Генеральному секретаріату зосереджувати всю увагу на питаннях внутрішнього будівництва. На наш погляд, більш доречним є висловлювання П. Христюка стосовно діяльності Генерального секретаріату в цей період: “Чому в справах національно-політичних Центральна рада і Генеральний секретаріат, коли находили те потрібним, не боялись переступити меж Інструкції і йшли одверто на боротьбу з Временним Правительством і в той же час не проявляли такої революційності і рішучості в справі земельній, харчовій, народно-господарській, фінансовій, робітничій?” [2, с. 34].

По-третє, на ефективну роботу урядових органів впливала недосвідченість його апаратного складу. За словами В. Винниченка, – “Ось групка людей, складена з журналістів, політичних емігрантів, учителів, адвокатів, тощо“, вони “ніякого ні державного, ні адміністративного досвіду не мали і не могли мати” [1, с. 44]. Генеральні секретарі, апарат секретарств не були підготовлені до державницької роботи, не мали навичок та вміння

ведення управлінської діяльності, діловодства, в окремих випадках були занадто молодими, щоб мати відповідний професійний досвід. Так, на кінець грудня 1917 р. Генеральним секретарем земельних справ було призначено українського есера О.Зарудного, якому було лише 26 років; у лютому 1918 р. цю посаду зайняв М. Ковалевський, молодший за свого попередника на один рік [11, с. 83 – 84].

Не сприяли ефективності роботи Генерального секретаріату і часті урядові зміни. Винятком є тільки зміни в складі Генерального секретаріату, обумовлені поваленням Тимчасового уряду. 1 листопада на засіданні сьомої сесії Центральної Ради В. Винниченко оприлюднив поповнення складу Генерального секретаріату комісарами у справах військових, продовольчих, праці, залізничних, торгу і промисловості, пошти і телеграфу та судових справ (військових справ – С. Петлюра, продовольчих справ – М. Ковалевський, праці – М. Порш, торгу і промисловості – В. Голубович, судових справ – М. Ткаченко, шляхів – В. Єщенко, пошти і телеграфу – О. Зарубін [13, с. 381]. Цього ж дня Центральна Рада прийняла Звернення до громадян України, в якому сповістила про доповнення складу Генерального секретаріату п'ятьма генеральними комісарами та запевнила, що українські вищі органи влади будуть уживати всіх заходів, щоб не допустити самовільних, анархічних виступів, та встановлення ладу й спокою. [13, с. 383 – 384] Наступного дня влада Генерального секретаріату була поширена на всю Україну, враховуючи Херсонщину, Катеринославщину, Харківщину, материкову Таврію, Холмщину, частину Курщини й Воронежчини [4, с. 123].

В останні дні своєї роботи Генеральний секретаріат працював вже в іншому складі: голова і генеральний секретар з внутрішніх справ В. Винниченко, генеральні секретарі: судових справ – М. Ткаченко, військових справ і праці – М. Порш, земельних справ – Б. Зарудний, продовольчих справ – М. Ковалевський, міжнародних справ – О. Шульгін, шляхів – В. Єщенко, пошти і телеграфу – М. Шаповал, морських справ – Д. Антонович, виконуючий обов'язки генерального секретаря фінансових справ – В. Мазуренко, торгу і промисловості – В. Голубович, освіти – І. Стешенко, великоруських справ – Д. Одинець, єврейських справ – М. Зільберфарб, польських справ – М. Міцкевич, генеральний контролер – О. Золотарьов, в. о. генерального писаря – І. Мирний [17, с. 361 – 362].

Тривалий час взагалі не були відпрацьовані організаційні питання роботи Генерального секретаріату. В. Винниченко у своєму “Щоденнику” фіксує: “Купую стільці, столи для Секретаріату, ходжу по магазинам,видаю гроші членам комітету, розглядаю проекти різних організацій, пишу статті...веду переговори з робітничими і солдатськими депутатами....., скликаю на засідання Секретаріат і зношу стільці з інших кімнат Педагогічного музею, щоб було на чому сидіти.” [16, с. 272]. Організаційні питання відпрацьовувалися поступово. Так, на засіданні Генерального секретаріату від 3 вересня було ухвалено, що вони відбуваються щодня рівно

о 7-й год. вечора, кворум не може бути нижчим 5, для від'їзду генерального секретаря потрібен дозвіл Генерального секретаріату, товариші генеральних секретарів не можуть їх замінити, коли останні виконують свої обов'язки та присутні в місті. На засіданні від 13 вересня було прийнято рішення, про необхідність підпису основних моментів протоколу головою Секретаріату й головним писарем, а весь протокол на наступному засіданні; на початку кожного засідання мав складатися його порядок денний, секретарям інформація щодо програми засідань мала даватися наперед. Діловодство в Секретаріаті мало проводитись українською мовою, товариші секретаря в національних справах мали вести діловодство мовою даної національності (засідання від 18 вересня). На генерального писаря покладалась обов'язки повідомляти пресу про діяльність Секретаріату доти, поки не буде створено інформаційного бюро [13, с. 274, 287, 313].

Організаційні питання урядової роботи активно розглядались і у вересні-жовтні 1917 р., коли актуальним постало питання про необхідність проведення переговорів з редакторами “Народної волі”, “Робітничої газети”, “Нової Ради” для підтримки з боку преси та недопущення ворожих до українства статей [13, с. 274 – 275]. Неодноразово в цей час Генеральний секретаріат розглядав питання власної організації штату, встановлення розміру заробітної плати генеральним секретарям та апарату [13, с. 316]; питання асигнування на видатки Секретаріату з боку Тимчасового уряду [13, с. 278]; питання ревізії помешкань для потреб роботи Генерального секретаріату [13, с. 285 – 286]; повернення фінансів Центральної Ради, що були виділені на утримання уряду; заснування нових секретарств (Секретарства відбудування), утримання на кошти Генерального секретаріату приміщень для його потреб (будинку Педагогічного музею, будинки товариства тверезості.) [13, с. 331].

У листопаді Генеральним секретаріатом було прийнято рішення, що найважливіші питання потрібно розглядати в повному складі Секретаріату, для перегляду менш важливих справ поділити секретаріат на 3 секції, які подають Секретаріату прийняті постанови на затвердження; розглядалося питання про призначення окремого секретаря для ведення журналів засідань Генерального секретаріату. Звернемо увагу на ухвалення від 22 листопада на засіданні Генерального секретаріату пропозиції, за якою службовцям Генерального секретаріату (крім секретарів), заборонялось одночасно бути членами Центральної Ради та займати посади в інших державних та громадських інституціях, одержуючи платню на обох посадах [13, с. 401, 473, 470].

Аналіз протоколів засідань Генерального секретаріату свідчить про недостатню їхню організацію та недисциплінованість генеральних секретарів. Так, на засіданні Генерального секретаріату 2 листопада 1917 р. було ухвалено накладати штраф за кожне запізнення більш ніж на 15 хв. по 50 коп. за кожену хвилину. Відзначимо, що на цьому засіданні були присутні лише 5

генеральних секретарів (В. Винниченко, М. Зільберфарб, М. Ковалевський, О. Шульгін, О. Зарубін.) [13, с. 386].

По-четверте, генеральні секретаріати створювалися протягом тривалого часу. Час від часу поставало питання про необхідність створення Секретаріату віросповідань. Триваліше, ніж інші секретарства організовувалося Генеральне секретарство судових справ. Питання про заснування Генерального секретарства харчових справ ставилося на засіданнях уряду ще у вересні й жовтні 1917 р. Поступово розширювалася структура секретарств та їхня кількість. Так, при Секретарстві земельних справ у вересні 1917 р. було засновано продовольчий відділ, пізніше постало питання про необхідність виділення Секретарства з продовольчих справ як самостійного [11, с. 177, 286, 314]. За даними О. Кудлай, у вересні в Генеральному секретаріаті внутрішніх справ працювало 25 осіб, він складався з п'яти відділів, канцелярії та реєстратури, у жовтні у ньому налічувалось уже 33 особи, у листопаді – 51 [12, с. 91 – 92].

По-п'яте, були відсутні кошти для фінансування нової влади. П.П. Гай-Нижник зазначає, що проблема фінансування української влади стояла в перші її часи надзвичайно гостро. Для цього організовували всеукраїнський збір пожертв до Національного фонду, була зроблена спроба запровадити добровільне національне оподаткування. 28 червня 1917 р. Центральна Рада приймає рішення, аби без її дозволу не могли збиратися податки і не здійснювалися видатки. Згідно з цим рішенням з 1 серпня 1917 р. в Україні мав бути введений “прогресивно-подоходний” податок, український поземельний податок, разовий заробітний податок [18, с. 16]. Дійового значення зазначене рішення априорі не могло мати, бо всі податки оголошувалися морально-обов'язковими для населення. Національний фонд поповнювався із різних джерел – кошти надсилали місцеві органи влади й самоуправління, українська діаспора. Так, наприклад, у серпні з Нью-Йорку надійшло 100 тис. крб., які Мала рада вирішила передати Генеральному секретаріату на народні потреби. Дні Національного фонду проводилися в Україні 20 – 22 травня 1917 р. За свідченням М. Грушевського, тільки в Києві тоді було зібрано 40 тис. крб. [13, с. 552, 534]. Відкриваючи сьому сесію Центральної Ради, М.Грушевський пояснив, що раніше скликати сесію не було можливості з підстав технічного й грошового характеру, Національний фонд майже увесь був витрачений на утримання Генерального секретаріату [13, с. 370].

У словнику-довіднику “Українське державотворення” ми знаходимо наступні статистичні дані: асигнування з 15 червня по 31 липня 1917 р. Генерального секретаріату становило: на секретарство фінансових справ – 8 тис. крб., судових справ – 5 тис. крб., земельних справ – 7 тис. 750 крб., освіти – 23 тис. крб., генерального писарства – 101 тис. 425 крб. Діяльність Генерального секретаріату забезпечувалась 5-ма друкарками, невеличкою канцелярією, бібліотекою та автомобілем, яким користувалися по черзі.

Щомісячна платня секретарів становила 500 – 700 крб., діловодів – 250-375 крб. [19, с. 310]. З часом обсяг асигнування на Генеральний секретаріат збільшувався, як і заробіток його штату. Так, уже 22 вересня 1917 р. на засіданні Генерального секретаріату було ухвалено видати авансом щомісячну плату генеральним секретарям у розмірі 1000 крб., товаришам секретарів – 833 крб., директорам – 750 крб., їхнім помічникам – 600 крб., а також зазначався розмір заробітної плати іншим службовцям [13, с. 316].

Центральна Рада сподівалася, що утримання апарату українських органів влади буде здійснюватися Тимчасовим урядом, який її визнав. Але фінансові потреби автономної України ігнорувалися, регулярні делегації з цього питання в Петроград були безрезультатними. Тому в Декларації від 29 вересня 1917 р. Генеральний секретаріат заявив про необхідність вироблення заходів щодо децентралізації загальнодержавних і спеціально українських фінансів [13, с. 325].

По-шосте, не було виділено спеціального приміщення для роботи як Генерального секретаріату, так і його секретарств. Спочатку більшість секретарств, створених першими (генеральні секретарства освіти, земельних справ, військових справ), працювало в будинку де розміщувалася Центральна Рада (кілька кімнат Педагогічного музею). За ухвалою засідання Генерального секретаріату від 11 жовтня 1917 р. утримання будинку Педагогічного музею мало здійснюватися за кошти Генерального секретаріату [13, с. 341]. Пізніше Генеральний секретаріат переїхав працювати до готелю “Савой” (Хрещатик, 38), а потім за різними адресами. Питання про реквізицію помешкань для розташування секретарств неодноразово розглядалися на засіданнях Генерального секретаріату. З цього питання (отримання дозволу на реквізицію) навіть було вирішено звернутися до Тимчасового уряду [13, с.285 – 286]. Так, секретарство військових справ з часом переїхало до колегії Галагана (сьогодні вул. Б. Хмельницького, 11); секретарство земельних справ – у житлове приміщення за адресою Хрещатик, 27 (сьогодні – Хрещатик, 17); секретарство освіти – у приміщення колишньої Першої гімназії (сьогодні – бульвар Шевченка, 14). Розташування секретарств у різних місцях, у непридатних приміщеннях не сприяло встановленню необхідного взаємозв’язку в їхній діяльності [20].

Таким чином, обставинами, які вплинули на ефективність функціонування створеного Генерального секретаріату стали: одночасна наявність та діяльність в Україні в 1917 р. губернських, повітових, волосних органів влади царату, Тимчасового уряду, рад робітничих та солдатських депутатів і створюваних або реформованих у цих умовах державних органів, підпорядкованих Генеральному секретаріату та Центральній Раді; тривале формування апарату Генерального секретаріату, відсутність належного фінансового та матеріального забезпечення, професійна невідповідність кадрового складу.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Винниченко В. Відродження нації. – Ч.ІІ. Київ-Відень, 1920 (перевидання: К,1990). – 328 с.
2. Христюк П. Українська революція. Розвідки і матеріали до історії української революції. – Прага, 1921 – Т. II. – 200 с.
3. Мазепа І. Україна в огні й бурі революції. 1917 – 1921. I. Центральна Рада – Гетьманщина – Директорія. II. Кам'янецька доба. – Дніпропетровськ: Січ. – 2001. – 415 с.
4. Політична історія ХХ століття. Т. 2. – Революції в Україні: політико державні моделі та реалії (1917 – 1920). Верстюк В.Ф., Солдатенко В.Ф. – Київ: Вид-во “Генеза”, 2003. – 477 с.
5. Верстюк В.Ф. Українська Центральна Рада. Навчальний посібник. Рекомендовано Міністерством освіти України. – К.: Заповіт, 1997. – 341 с.
6. Солдатенко В.Ф. Три голгофи. Політична доля Володимира Винниченко. – К., 2005. – 349 с.; його ж. Винниченко і Петлюра. Політичні портрети революційної доби. – К., 2007. – 618 с.; його ж. Україна в революційну добу. Рік 1917. – К., 2008. – 558 с.
7. Єшпанов В. Відносини між Радянською і Українською Народною Республікою (жовтень 1917р. – березень 1918 р.): Автореферат канд. іст. наук: 07.00.02 / Київський державний ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 1998. – 16 с.
8. Воронянський О.В. Економічна політика Центральної Ради: Автореферат дис. канд. іст. наук: 07.00.02 / Дніпропетровський державний ун-т. – Дніпропетровськ, 1995. – 22 с.
9. Голубко В.Є. Військове будівництво в Україні періоду Центральної Ради: Автореферат дис. д-ра іст. наук: 07.00.01 / Інститут українознавства ім. Івана Крип'якевича НАН України. – Львів, 1998. – 32 с.
10. Лебедева І. Створення уряду Української Народної Республіки і формування системи виконавчої влади (червень 1917 р. – квітень 1918р.) Дис. на здоб. науков. ступ. канд. істор. наук. – К., 2003. – 250 с.
11. Кудлай О. Організація, внутрішня структура та завдання народного міністерства земельних справ УНР // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://history.org.ua/JournALL/revol/revol_2010_5/6.pdf
12. Кудлай О. Діяльність народного міністерства внутрішніх справ // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.history.org.ua/JournALL/journal/2005/2/6.pdf>
13. Центральна Рада. Документи і матеріали. У двох томах. – Т. I. (4 березня – 9 грудня 1917 р.). К.: Наукова думка, 1996. – 587 с.
14. Мироненко О. Національні органи місцевої влади і управління в УНР // Українське державотворення. Словник-довідник / Укл. О.М. Мироненко, Ю.І. Римаренко, І.Б. Усенко, В.А. Чехович. К.: Либідь, 1997. – 568 с.
15. Дорошенко П. Історія України. 1917-1923. Т.1. Доба Центральної Ради. – К.: Темпора, 2002. – 320 с.
16. Винниченко В. Щоденник. Том перший. 1911 – 1920. – Едмонт – Нью-Йорк, 1980. – 500 с.
17. Енциклопедія українознавства. - Т.І. Перевидання в Україні. – Львів, 1993. – 399 с.
18. Гай-Нижник П.П. Фінансова політика Центральної Ради та урядів Української Народної Республіки: (березень 1917 р. – квітень 1918 р.). Автореферат дис. на здоб. науков ступ. канд. істор. наук. – К., 2008. – 32 с.
19. Мироненко О. Національний фонд 1917 року // Українське державотворення. Словник-довідник. / Укл. О.М. Мироненко, Ю.І. Римаренко, І.Б. Усенко, В.А. Чехович. – К.: Либідь, 1997. – 568 с.

20. Кучерук О. Генеральні Секретарства та міністерства УНР // Урядовий кур'єр. – 27 червня 2007 року – № 113.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Гребенюк Олена Іванівна – пошукувач кафедри історії України КДПУ ім. В. Винниченка.

Наукові інтереси: історія України доби національно-визвольних змагань.

УДК 94(477)“1917/1920”

КОНСОЛІДАЦІЯ МИТЦІВ ГАЛИЧНИНИ ТА НАДДНІПРЯНЩИНИ У СТВОРЕННІ Й ОХОРОНІ ПАМ'ЯТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ (1917 – 1920 РР.)

Інна ВІВСЯНА (Кіровоград)

Стаття на основі аналізу архівних матеріалів, газетних публікацій та мемуарних свідчень розкриває роль окремих діячів у консолідації українського народу в період національної революції 1917 – 1920 рр. через діяльність по збереженню та створенню пам'яток вітчизняної культури.

Ключові слова: консолідація, охорона пам'яток, музей, мистецтво

Статья на основании анализа архивных материалов, газетных публикаций и мемуарных свидетельств раскрывает роль отдельных деятелей в консолидации украинского народа в период национальной революции 1917 – 1920 гг. через деятельность по сохранению и созданию памятников отечественной культуры.

Ключевые слова: консолидация, охрана памятков, музей, искусство

The article based on the analysis of archival material, newspaper articles and memoirs evidence reveals the role of individual actors in the consolidation of the Ukrainian people during the period of National Revolution 1917-1920 through activities to preserve and create monuments of national culture.

Key words: consolidation, protection of monuments, museum, art

Важливим аспектом культурної консолідації українців є їхнє ставлення до пам'яток свого історичного минулого, скарбів народного і професійного мистецтва та прагнення зберегти їх для прийдешніх поколінь. Не менш важливим є процес створення нових творів. У цьому природному процесі в період національної революції 1917 – 1920 рр. не відчувалося вагомої різниці між галичанами та наддніпрянцями. Актуальність вивчення цього аспекту вітчизняної історії очевидна – в сучасних умовах відбуваються схожі процеси, тому слід обов'язково враховувати досвід попередників. Подолання „духовного Збруча” залишається важливою сучасною проблемою, а об'єднання зусиль із створення та охорони пам'яток національної культури може дієво сприяти її розв'язанню.